

*Зінченко А. В.,
кандидат філологічних наук,
викладачка кафедри германської філології
Сумського державного університету*

*Руденко М. Д.,
магістр кафедри германської філології
Сумського державного університету*

ВІДТВОРЕННЯ КІНЕМАТОГРАФІЧНИХ ОНІМІВ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ЕФЕКТИВНІ ПРИЙОМИ (НА ПРИКЛАДІ ОНОМАСТИКОНУ КІНОСАГИ «ЗОРЯНІ ВІЙНИ»)

Анотація. Статтю присвячено актуальному питанню відтворення англомовних кінематографічних онімів українською мовою. Переклад кінострічок, або аудіовізуальний переклад, є відносно молодим напрямком у перекладацькій справі. Класична проблема перекладу фантазійного ономастикону є актуальною і для кіноперекладу. Визначальною особливістю системи іменувань у фантастичних кінострічках є їх промовистість та насиченість інгерентною інформацією про носія назви. У статті розглянуто ефективні підходи до відтворення кіно-ономастикону на матеріалі фентезійної саги «Зоряні війни». Дослідження пропонує аналіз двох блоків назв у системі ономастичної системи кінострічок: назви частин саги та назви героїв саги. Характерною особливістю кіносаги є створений всесвіт із власною системою іменування та мовами, що обумовило велику кількість складних та незрозумілих українському глядачеві форм імен. Метою перекладача постає не лише збереження закладеної інформації про іменованний об'єкт у перекладеному імені, але й адекватне відтворення його засобами української мови – щоб український глядач міг відтворити онім у подальшому. У результаті проведеного дослідження було визначено, що для перекладу іменувань героїв кінострічки найдієвішими є лексичні трансформації: транскрибування, транслітерація та калькування. Авторами було зауважено, що тематична специфіка кінофільму обмежує залучення граматичних чи лексико-граматичних прийомів. Подальше дослідження окреслило перелік дієвих перекладацьких прийомів для відтворення фільмонімів – назв частин саги. Серед найпоширеніших – калькування, підбір еквівалентів, використання граматичних замінів. У статті обґрунтовано вибір кожного прийому та визначено його потенціал адекватного відтворення оригінальної назви. Автори зауважують, що деякі випадки фільмонімів потребують ретельної уваги при перекладі з урахуванням особливостей сюжету та головної ідеї фільму.

Ключові слова: кінопереклад, фентезійний ономастикон, фільмонім, перекладацький прийом.

Постановка проблеми. Історичні зрушення останнього року в Україні безумовно вплинули на усі сфери діяльності, викриваючи значні лакуни в україномовному перекладному контенті. Активний розвиток українського кіноперекладу викриває численні транслятологічні проблеми, які потрапля-

ють в коло наукових інтересів перекладознавців. Однею із найпоширеніших вважаємо особливості відтворення кінематографічних онімів українською мовою, де будь-яке серйозне відхилення від заданого змісту може призвести до спотворення ідеї фільму та сприйняття сюжетної лінії. Актуальність статті зумовлена потребою аналізу перекладацьких прийомів для відтворення ономастикону кінофільму українською мовою на конкретних прикладах англомовного кінематографу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перекладацька проблематика у сфері кінодискурсу вже тривалий час розробляється як зарубіжними (Д. Л. Мейор, А. Сербан, А. Фуентес-Люк, Т. Фукусіма, Н. Л. Х. Чен), так і вітчизняними вченими (Т. Крисанова, Т. Кропінова, Т. Лук'янова, М. Мельник та ін.). Варто зазначити, що у сфері перекладу кіно особливу увагу останніми роками приділяли дослідженню саме аудіовізуального перекладу, який презентований переважно субтитруванням, дублюванням та накладанням голосових доріжок [1, с. 80]. Вивчення аудіовізуального перекладу багато в чому зобов'язано бурхливому розвитку мультимедійних платформ, телевізійних каналів та соціальних мереж [2, с. 370], переважно фокусуючись на технічних особливостях реалізації кожного з підвидів кіноперекладу (дублювання, субтитрування тощо) [3]. Тим не менш, аудіовізуальний переклад не може бути повністю відділений від класичних видів перекладу та їх існуючої проблематики.

Постановка завдання. Серед широкого кола наукових питань стосовно кіноперекладу особливий науковий інтерес викликають підходи до відтворення кінематографічного ономастикону, який є визнаною частиною існуючих класифікацій онімів. Проблема перекладу кіно-онімів різного плану висвітлювали зокрема О. В. Греков [4, с. 97] та А. Г. Гудманян [5, с. 26]. Утім питання ефективних прийомів відтворення назв у кінофільмах й досі лишається без остаточного вирішення. **Метою** пропонованої статті постає вивчення перекладацьких прийомів для ономастикону фентезійної кіносаги *Star Wars (Зоряні війни)* для визначення найдієвіших в умовах перекладу українською мовою.

Виклад основного матеріалу. Англомовний кінодискурс в жанрі фентезі має тенденцію до створення промовистих імен, які виступають у ролі міні-тексту із важливою інформацією про носія імені. Відповідно, навантаження антропо-

німу полягає у денотативному значенні, а почуття та асоціації пов'язуються з носієм [6; 65]. Промовистим прикладом можуть слугувати щонайменше назви частин кіносаги, які містять у собі конденсований сюжет частини. До прикладу, назва першого фільму другої трилогії містить слова «*A New Hope*» – «*Нова Надія*», натякаючи на початок нової ери в Далекій-Далекій Галактиці, адже з'являється нова надія Супротиву – Люк Скайвокер, молодий джедай, здатний врятувати Всесвіт від Імператора. Утім розгортання Всесвіту Зоряних воєн українською мовою вимагало від перекладачів сумлінного підбору перекладацьких тактик, аналіз яких подано у запропонованому доробку.

Визначна особливість кіносаги полягає у використанні сценаристами вигаданих мов та створін, чим обумовлена велика кількість складних та незрозумілих українському глядачеві форм імен, наприклад: *Jar-Jar Binks*, *Qui-Gon Jin*, *Obi-Wan Kenobi*. Ця частина кінономастикону створює значні перепони для його адекватного відтворення українською мовою.

Услід О. Грекову, ми можемо виокремити наступні рекомендації при перекладі антропонімікону: ім'я має бути максимально наближене до оригінальної вимови, але з урахуванням того, щоб глядач міг зрозуміти і відтворити його засобами рідної мови; також потрібно перевіряти написання імені згідно зі словниками, пошуковими програмами, енциклопедичними довідниками [4, с. 96].

Ретельний аналіз випадків перекладу власних імені дозволив авторам статті виокремити типові прийоми їх відтворення, а саме: транскодування, калькування, описовий переклад та еквівалентний переклад. Так, транскрибування (передача звукової форми) була використана для більшості випадків співпадіння фонетичної складової мов оригіналу та перекладу. Найвідомішими прикладами перекладацького транскрибування є такі випадки: *Darth Vader* – *Дарт Вейдер*, *Darth Sidius* – *Дарт Сідіус*, *Luke Skywalker* – *Люк Скайвокер*, *Kylo Ren* – *Кайло Рен*, *Obi-Wan Kenobi* – *Обі-Ван Кенобі*, *Chewbacca* – *Чубакка*, *Leia Organa* – *Лея Органа*. До того ж, деякі космоніми світу кіносаги теж були перекладені транскрибуванням: *Tatooine* – *Татуїн*, *Dantooine* – *Дантуїн*, *Naboo* – *Набу*, *Yavin* – *Явін*. Також, ми вважаємо, що часте застосування транскрибування пояснюється універсальністю цього метода за неможливості використання інших прийомів перекладу.

Транслітерація (відтворення початкової лексичної одиниці за допомогою алфавіту мови перекладу) є не менш ефективним способом передачі графічної форми слова, за умови розходження звукової форми. Нами було відмічено, що транслітерація найчастіше була використана топонімів, до прикладу: *Mustafar* – *Мустафар*, *Alderaan* – *Альдераан*, *Endor* – *Ендор*, *Dagoba* – *Дагоба*, *Takodana* – *Такодана*, *Hosnian* – *Хосніан*. Серед антропонімікону є декілька імен, що були перекладені за допомогою транслітерації: *Han Solo* – *Хан Соло*, *Ben Solo* – *Бен Соло*, *General Tarkin* – *Генерал Таркін*, *Padme Amidala* – *Падме Амідала*.

Окремо варто зазначити залучення цього прийому перекладу для відтворення назв дроїдів, адже їхні оніми створюються за допомогою лише літер алфавіту на цифр: *R2-D2* – *Р2-Д2*, *C3-PO* – *С3-ПО*, *BB-8* – *ББ-8* (при цьому вимова відбувається із називанням кожної літери окремо, наприклад: *R2-D2* – *Р2-Д2* – «ар-два-де-два», *BB-8* – *ББ-8* – «бі-бі-вісім», *C3-PO* – *С3-ПО* – «сі-три-пі-о»).

За допомогою калькування (передача лексичної одиниці оригіналу за допомогою заміни її складових (морфем або слів) лексичними аналогами в мові перекладу) були перекладені переважно назви організацій, зброї та угруповань, що діяли у Далекій-далекій Галактиці. Показовими прикладами можуть бути такі оніми як: *Galactic Republic* – *Галактична Республіка*, *First Order* – *Перший Орден*, *Death Star* – *Зірка Смерті*, *Galactic Empire* – *Галактична Імперія*, *Jedi Order* – *Орден Джедаїв*, *Inner Rim* – *Внутрішнє кільце*, *Outer Rim Territories* – *Території Зовнішнього кільця*, *Confederacy of Independent Systems* – *Конфедерація Незалежних Систем*, *Unknown Regions* – *Невідомі Регіони*. Ефективність калькування для перекладу цієї частини ономастикону Зоряних воєн ми пояснюємо наявністю загальних назв у складі онімів, що значно полегшило пошук еквівалентної одиниці.

Додаткову увагу автори розвідки приділили прийомам передачі фільмонімів (назв кінофільмів), з-поміж яких було виокремлено такі: калькування, підбір еквівалентів, використання граматичних заміни. Прийом калькування, базуючись на граматичній та лексичній структурах мов оригіналу та перекладу, уможливив вдале перенесення сенсу в перекладі: *A New Hope* – *Нова надія*, *Revenge of the Sith* – *Помста ситхів*, *The Phantom Menace* – *Прихована загроза*, *Attack of the Clones* – *Атака клонів*, *The Last Jedi* – *Останній джедай*, *Return of the Jedi* – *Повернення джедая*.

Серед опрацьованих перекладів вирізняються кілька, до яких застосовано інші прийоми перекладу. Так, для відтворення назви *The Force Awakens* було використано метод граматичної заміни, що у перекладі звучало як «*Пробудження Сили*»: оригінальна назва є простим реченням з повною граматичною основою, тоді як назва українською – субстантивне словосполучення. Можливостей української мови достатньо для відтворення оригінальної назви буквальним перекладом речення, утім перекладачі застосували граматичну заміну для відтворення мелодійності звучання назви епізоду кіносаги та загального прагматичного впливу.

Напроти, для відтворення фільмоніму *The Empire Strikes Back* було використано еквівалентний переклад. Оригінальна назва є своєрідним міні-текстом, який вдалося відтворити еквівалентною синтаксичною конструкцією «*Імперія наносить удар у відповідь*» (фразове дієслово *to strike back* українською передано варіантом «нанести удар у відповідь»).

Фільмонім *The Rise of Skywalker* в українському перекладі представлений перекладом *Скайвокер: Сходження*, де очевидною є трансформація у вигляді перестановки слів в рамках словосполучення. Український перекладач зробив акцент саме на прізвищі Скайвокер як головних героїв всієї саги, навколо яких і будується сюжет. Можливо, переклад за допомогою калькування втратив би акцентування на героях, адже у словосполучення *Сходження Скайвокера* ми не маємо уявлення про те, якого саме представника родини Скайвокер виділяють. Під час використання варіанту *Скайвокер: Сходження* автори ніби роблять зібраний сюжет всіх носіїв цього прізвища як людей, які зробили свій внесок у розвиток сюжету.

Висновки. Останнє десятиліття стало знаковим для українського кіноперекладу англійських стрічок. Високий попит на якісний кінопереклад українською мовою розкрив низку проблем у цій сфері перекладу, які вимагають

детального вивчення. Кінодискурс – це динамічний процес взаємодії між автором та глядачем, між героєм та публікою. Одним із важливих елементів будь-якого фентезійного фільму є ономастикон – система імен, які зазвичай містять у собі значну кількість інгерентної інформації про їх носіїв та описуваний фентезійний світ уцілому. Відтворення кіноономастикону мовою глядача постає важливим етапом у перекладенні будь-якого фільму надто вже фентезійного, на кшталт кіносаги «Зоряні війни». Вивчення різних підходів до перекладу власних назв у стрічках космічної кіносаги дало можливість розрізнити підходи до відтворення власних імен героїв та назв частин кінострічки. Так, було виявлено, що при перекладі імен найефективнішими підходами є низка лексичних перетворень, враховуючи особливості світу космічної саги. Тим не менш, переклад самих фільмів включає як лексичні так і граматичні перетворення. У ракурсі цього дослідження перспективним вважаємо аналіз етимології власних назв героїв та антигероїв, та визначення ефективних прийомів їх перекладу українською мовою.

Література:

1. Ababilova N. M., Usachenko I. V. Audiovisual Translation as A Challenge for Contemporary Translators. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Series Germanic Studies and Intercultural Communication*. 2020. No. 2. P. 79–85.
2. Valdeón R. A. Latest trends in audiovisual translation. *Perspectives*. 2022. Vol. 30, no. 3. P. 369–381. URL: <https://doi.org/10.1080/0907676x.2022.2069226> (date of access: 01.05.2023).
3. Zanotti S. Audiovisual translation. In K. Malmkjaer (Ed.), *The Cambridge handbook of translation*. Cambridge University Press, 2022. P. 440–460.
4. Греков О. В. Роль ономастики у навчанні та вдосконаленні навиків перекладу. *«Молодий вчений»*, № 9 (61). 2018. С. 94-100.
5. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі : автореф. дис... д-ра філол. наук: 10.02.16. Київ, 2000. 40 с.
6. Скляренко О. Типологічна ономастика : монографія. Одеса, 2012. 413 с.

Zinchenko A., Rudenko M. Efficient translation techniques for rendering cinematic onyms into Ukrainian: (based on the Star Wars film saga)

Summary. The article is devoted to the topical issue of reproducing English-language cinematic onyms into Ukrainian. Film translation, or audiovisual translation, is a relatively young field of translation. The classic issue of translating fantasy onomastics is also viewed as relevant for film translation. The article defines the naming system as the dominant feature of fantasy films, concerning their eloquence and abundance of inherent information about the object of naming. The article discusses sufficient approaches to translating cinematic onomastics into Ukrainian based on the Star Wars fantasy saga. The study analyses two blocks of onyms in the onomastic system of films: titles of saga parts and titles of saga characters. The article's authors stated that a distinctive feature of the film saga is the created universe with its naming system and languages, leading to many forms of names, often complex and incomprehensible for the Ukrainian audience. The translator's goal is not only to preserve the inherent information about the named object in the translated onym but also to adequately reproduce it in the Ukrainian language so that the Ukrainian viewer can reproduce it in the future. The results of the findings determined that the most effective lexical transformations for translating the names of film characters are transcription, transliteration and calquing. The authors noted that the thematic explicitness of the film limits the use of grammatical or lexico-grammatical techniques. Further research has outlined a list of effective translation techniques for reproducing filmonyms or film names of parts of the saga. The most common include calquing, selection of equivalents, and grammatical substitutions. The article substantiates the choice of each technique and determines its potential for adequate reproduction of the original title. The authors note that some cases of film names require careful attention when translating, taking into account the plot's peculiarities and the film's main idea.

Key words: cinema translation, fantasy onomastics, filmonym, translational technique.